

CONSTANTIJN HUYGENS (RIJNBERG)
AAN JOAN ALBERT BAN [HAARLEM]
26 AUGUSTUS 1639
2214

Samenvatting: Huygens stuurt twee brieven van Mersenne aan Ban door. In één ervan worden twee vragen gesteld, de ene betreffende de boventoonreeks van trompetten en de andere betreffende de deeltonen van klokken en bokalen. Huygens beschrijft hoe hij Van Eyck door inademend fluiten deeltonen aan glazen heeft zien ontlocken. Hij vraagt Bans mening daarover. Hij informeert ook waar Bans beloofde boeken over muziek blijven.

Bijlagen: Mersenne aan Ban, 7 en 20 augustus en '1 september' 1639 (verloren).

Door Ban beantwoord op 4 oktober 1639 (2256).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., KA XLIV, nr. 279, fol. 343r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., KA XLV, nr. 279, fol. 98rv: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgaven: Worp 2, nr. 2214, pp. 487-488: volledig.

— Waard 8, nr. 757, pp. 486-487: volledig.

Namen: René Descartes; Jacob van Eyck; Marin Mersenne.

Glossarium: campana (klok); musicus (muzikaal); sonus (toon); tubicen (trompetter).

Transcriptie

Bannio.

¹Rhynberck, 26 Augusti 1639.

Vir clarissime ac doctissime,

A Mersenno nostro, omnigenæ, sed indigestæ eruditionis viro, non unâ, ut vides, plagâ te ferio. ²Sequuta enim sese sunt hæc epistolia brevissimo intervallo. Quid facias? Ita ingenium est hominis: quem nisi planè fugis et abdicas, ferendum est variâ multâque quæstione ad nauseam exerceri.

³Ad alteram harum si ambigis, vide numquid heroë Descartio digna sit. Latet ⁴hic certè φυσικόν τι, ex quo nondum videre memini qui se satis ⁵commodè expediret, ⁶quanquam inter Gallos Germanosque peritissimos et musicæ non ignaros tubicines ajunt omnes ab imo sursum tonos exprimi, quod fateor equidem vix me adduci ut credam.

Ad priorem quæstionem quod attinet, constat mihi omnem campanam, omnem calicem vitreum, tres diversos, neque uno plures aut pauciores, sonos edere eodem ictu. Campanæ quidem hactenus ⁷experimenta non vidi. In vitro autem novi, qui singulos sonos sibilando ordine eliceret; sibilando inquam, nec emisso quidem flatu, ut solemus, sed attracto, ne vim aëris repercussi suspectam habeas. Demonstrabat hoc vir nobilis et cæcus, sed stupendi auditus et judicii, Van Eickius, cognatus meus, neque, Hercule, investigandis

1. KA XLV: Plaats/datumaanduiding ontbreekt..

2. KA XLV: <Sequuta>.

3. Huygens nam de tekst van de brief vanaf hier tot aan de slotzin (<Ad alteram harum si ambigis ... ad tempus satisfaciam.>) op in zijn brief aan Mersenne van dezelfde dag (2215).

4. In plaats van <hic certè φυσικόν τι> stond er eerst <enim aliquid hic physici>, zoals ook nog in de brief van Huygens aan Mersenne (2215).

5. KA XLV: <commodè> ontbreekt.

6. KA XLV: <quamquam>.

7. Er stond eerst <experimentum>, zoals nog in de brief van Huygens aan Mersenne (2215).

sonis hæsitabat, sed, quasi injectâ manu lictor, singulos, tot sibilis, evocabat; mirabundus interim ac tantum non ægrè ferens, idem à me et cæteris segnius ac prætendendo effici.

Tu quid ad rei ⁸causam theoricè allaturus sis, avidè expecto; multò autem avidius libros tuos de re musicâ. Quos quousque frustra καὶ ἐπ' ἀμβλήδην polliceris? Μὴ χρωσίσης. Tandem orbi universo datam fidem libera, aut omnino causam sonticam, quominus id facias, mihi proba, ut sit in antecessum unde cæteris creditoribus, quos inter vides quam hic acer et importunus sit, ad tempus satisfaciam. Vale, Vir amicissime, et me ama.

Planè tuus,
C.H.

Rhenobergæ, VII Calendas Septembres MDCXXXIX.

Vertaling

Aan Ban.

Rijnberg, 26 augustus 1639.

Vermaarde en geleerde heer,

Namens onze [Marin] Mersenne, deze man met zijn grote, maar onverteerde kennis, breng ik u, zoals u merkt, meer dan één slag toe. Deze ⁹briefjes immers zijn kort na elkaar binnengekomen. Wat moet u doen? Zo is dus de aard van die man: wanneer je hem niet duidelijk ontvlucht en je van hem distantieert, moet je het verdragen om door velerlei vragen tot walgens toe te worden gekweld.

Indien u zich richt op de tweede vraag, zie dan eens of deze onze vereerde [René] Descartes waardig is. Zeker gaat hierachter ¹een natuurkundige zaak¹ schuil, waarvan ik me niet herinner dat iemand zich ooit geheel bevredigend hieruit heeft gered, hoewel men de meest ervaren en muzikaal onderlegde Franse en Duitse trompetters hoort zeggen dat alle tonen, van de onderste af omhoog, weergegeven kunnen worden. Ik voor mij beken dat ik mij met moeite ertoe heb gebracht het te geloven.

Wat de eerste ¹⁰vraag die hij behandelt betreft: het staat voor mij vast dat iedere klok, en iedere kristallen bokaal, drie, en niet meer en niet minder, verschillende geluiden door dezelfde slag kan afgeven. Tot nu toe heb ik echter geen experimenten met een klok gezien. Voor een bokaal echter ken ik iemand die door een fluittoon reeksen afzonderlijke klanken [eraan] kan ontlokken. Ik zeg door een fluittoon, en wel door de lucht niet uit te ademen, zoals we gewend zijn, maar door die in te ademen, opdat je niet te maken hebt met de mogelijke werking van de weerkaatste lucht. Deze blinde man van adel, met een verbazingwekkend goed gehoor en beoordelingsvermogen, namelijk [Jacob] van Eyck, een verwant van mij, heeft dat aangetoond, en daarbij aarzelde hij niet welke tonen onderzocht moesten worden, maar riep hij, als ware hij een rechter die

8. Er stond eerst: <probationem>.

9. Deze brieven, vermoedelijk van 7 en 20 augustus 1639 (tenminste, volgens Mersennes datering) zijn niet bewaard gebleven. Zie Huygens' brief aan Mersenne van 26 augustus 1639 (2215).

10. Mersenne had het probleem van de deeltönen van klokken kennelijk al eerder aan Descartes voorgelegd, want deze laatste schreef in zijn brief van 23 augustus 1638 aan Mersenne (Waard 8, nr. 696, pp. 34-69): 'À propos de quoy je vous diray qu'il y a un aveugle à Utrecht, fort renommé pour la musique, qui joue ordinairement sur les cloches de cete haute tour dont vous désirez avoir les mesures, lequel j'ay vu faire rendre 5 ou 6 divers sons à chascune des plus grosses de ces cloches, sans les toucher, approchant seulement sa bouche de leur bord et y entonnant tout bassement le mesme son qu'il leur vouloit faire imiter. Mais il observoit que c'estoit tousjours ou le son naturel de la cloche, ou son octave, ou sa 12. etc.; car autrement elle ne luy eust point respondu, et elle luy respondoit tousjours fort distinctement en forme d'un echo, lequel duroit assez longtems après sa voix.' Waard geeft in noot 3, pp. 57-58 verwijzingen naar een aantal andere brieven over de boventonen van snaren en klokken uit de periode 1630-1640, van onder meer René Descartes, Issac Beeckman en Gisbertus Voetius.

ergens beslag op legt, de afzonderlijke klanken op door evenzovele fluittonen. Intussen verwonderde hij zich en nam hij het ons bijna kwalijk dat hetzelfde door mij en anderen alleen maar zwakker en door te doen alsof tot stand kon worden gebracht.

Ik ben benieuwd welke theoretische fundering u met betrekking tot deze zaak naar voren zult gaan brengen, nog meer echter naar uw ¹¹boeken over muziek. Hoe lang nog zult u die 'luid,'[↓] maar zonder resultaat, aan mij beloven? 'Laat ons niet langer wachten.'[↓] Los nu eens de aan iedereen gegeven belofte in, of geef mij een geheel geldige reden, waarom u dat niet doet, zodat ik iets heb waarmee ik de andere schuldeisers, onder wie, zoals u ziet, zich zo'n strenge en lastige ¹²man bevindt, voorlopig tevreden kan stellen. Vaarwel, goede vriend, en denk aan mij.

Geheel de uwe,
Constantijn Huygens.

Rijnberg, 26 augustus 1639.

11. Bans aangekondigde 'Disquisitionum musicarum libri V' en 'Institutionum musicarum libri IV.'

12. Mersenne.

